

Opleiden voor klein

Hoe houden we in Nederland kleine,
relevante opleidingen in het mbo in stand?

Expertisepunt specialistisch vakmanschap
2025

Contact: Vivian Vijn - v.vijn@s-bb.nl – 06 25 744 824

Project Opleiden voor klein

Expertisepunt specialistisch vakmanschap

Het Expertisepunt specialistisch vakmanschap (SV) heeft als taak te letten op kleine, specialistische en ambachtelijke opleidingen in het mbo. Het voortbestaan van kleine opleidingen staat onder druk. Eén van de kernactiviteiten van het Expertisepunt SV is het **signaleren** en **agenderen** van knelpunten.

Het aantal kleine opleidingen in het mbo stijgt. Het aantal studenten in het mbo daalt. Als studentenaantallen dalen, nemen de middelen voor het onderwijs af en kunnen de mogelijkheden voor onderwijsinstellingen om hun opleidingsaanbod te realiseren een ondergrens bereiken, financieel en ook in kwalitatieve zin. Zeker bij kleine opleidingen komt die ondergrens sneller in zicht en is de kans groter dat een opleiding niet meer wordt aangeboden. Het probleem zal dus eerder groter worden, dan kleiner de komende jaren.

In 2024 is het Expertisepunt SV een project gestart met de centrale vraag:

Hoe gaan we in Nederland opleiden voor kleine beroepsgroepen en/ of hoe houden we kleine opleidingen in het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) met voldoende arbeidsmarktperspectief in stand?

Het project heeft opgeleverd:

- een rapport van organisatieadviesbureau Wieling met de **diagnose** van het probleem en mogelijke **oplossingsrichtingen** (scope is het bekostigd onderwijs),
- een notitie van Savantis over mogelijke **opleidingsmodellen** waardoor kleine opleidingen mogelijk wel uitgevoerd zouden kunnen worden en
- een overzicht van de **feiten & cijfers** van de onderzoeksafdeling van **SBB** betreffende de kwalificaties in het mbo met 100 of minder inschrijvingen (alle leerjaren in heel Nederland) en/of die nog maar op één plek in Nederland worden aangeboden.

Doel van het project **Meningsvormende discussie starten en handelingsperspectief verzamelen**

Het doel is het geven van **inhoud** en **inspiratie** aan een gesprek over het thema 'Opleiden voor klein in het mbo'.

Middels deze **samenvatting** met verwijzing naar de drie onderliggende documenten wil het Expertisepunt specialistisch vakmanschap dit thema agenderen bij diverse gremia van stakeholders uit het onderwijs, het bedrijfsleven en beleidsmakers ter **inspiratie**. Het betreft een meningsvormend agendapunt.

Doel van het agenderen is:

- het vragen van aandacht voor het thema kleine opleidingen
- commitment vragen voor oplossingen en het formuleren van handelingsperspectief
- het identificeren van kansen voor een pilot om een opleidingsmodel te verkennen en uit te werken in de praktijk: wie wil meedoen en wat is daarvoor nodig?

Relevante rapporten **Noodklok is al eerder geluid**

Handmade in Holland, SER, 2013

Oog voor het Ambacht, Ministerie van OCW, 2014

Structuuronderzoek, Ambachtseconomie, Centrum voor Ambachtseconomie, 2015

Kostbaar en veel waard, Bureau Turf, 2017

De Toekomst van Vakmanschap, Kohnstamm Instituut, 2017

Versterking Restauratieonderwijs mbo, KBA Nijmegen/Bureau Turf, 2021

Omgaan met dalende studentenaantallen, Briefadvies Onderwijsraad aan OCW, 2025

Ondanks het feit dat deze rapporten soms al ouder dan 10 jaar zijn, is de inhoud nog steeds grotendeels actueel en is de urgentie groter geworden.

Feiten & Cijfers

Kwalificaties met 100 of minder inschrijvingen

Van alle in 2024/2025 erkende kwalificaties in het bekostigd onderwijs heeft **41% minder dan 100 inschrijvingen** (alle leerjaren, in heel Nederland). Dat betreft 176 kwalificaties.

9% van alle kwalificaties heeft helemaal geen inschrijvingen. Dit gaat om 40 kwalificaties, waarvan er 35 al langer dan vijf jaar bestaan.

12% van alle kwalificaties heeft slechts bij **één onderwijsinstelling** in Nederland inschrijvingen. Dat zijn 51 erkende kwalificaties. Vijf van deze kwalificaties bestaan korter dan vijf jaar. Bovendien hebben de meeste van deze kwalificaties weinig inschrijvingen; slechts negen kwalificaties tellen er meer dan 50, en vier meer dan 100.

Klein, maar niet onbelangrijk voor de arbeidsmarkt

Kwalificaties met weinig inschrijvingen hebben vaak goede baankansen: 94% van de kwalificaties met minder dan 100 inschrijvingen heeft een baankans van 7 of hoger. 62% heeft zelfs een baankans van 9 of hoger. Van de kwalificaties zonder inschrijvingen heeft 92% een baankans van 7 of hoger en 51% een baankans van 9 of hoger.

In de bijlage **Feiten & Cijfers** is een overzicht van de kwalificaties met minder dan 100 ingeschreven studenten (alle leerjaren, heel Nederland) opgenomen.

Diagnose en oplossingsrichtingen

Rapport 'Kleine opleiding, groot belang'

Organisatieadviesbureau Wieling heeft in haar rapport '**Kleine opleiding, groot belang**' een diagnose van het probleem beschreven.

Belangrijke kleine vakopleidingen komen al langere tijd in de verdrukking. Er is helaas niet één oorzaak aan te wijzen, vele stakeholders moeten aan de bak.

Het verdwijnen van deze opleidingen in het bekostigd onderwijs komt door een combinatie van factoren:

- **Regels werken tegen** in plaats van mee: de huidige wet- en regelgeving is op punten onvoldoende ingericht op kleine opleidingen.
- **Samenwerking ontbreekt**: Kleine branches en opleidingen zijn ondervertegenwoordigd in de formele afstemmingen.
- **Onvoldoende zichtbaarheid**: onbekend maakt onbemind. Niet alleen bij jongeren, maar ook bij bestuurders en beleidsmakers.
- **Klein heeft geen prioriteit**: Voor een onderwijsinstelling is het qua reputatie en economisch rendement aantrekkelijker om te investeren in grote opleidingen.

Waarom is dat erg?

- Er is een tekort aan noodzakelijke specialisten in sectoren zoals bouw, zorg, kunst, cultuur en erfgoed.
- Het doet afbreuk aan kennis en kapitaal wat de innovatie en kwaliteit van ambachten aantast.
- Zonder kleine opleidingen kunnen bedrijven geen goed opgeleide vakmensen meer vinden.

Oplossingsrichtingen Waar ligt de sleutel voor behoud kleine opleidingen?

- Zicht houden op kleine opleidingen/kwalificaties om eventueel in te kunnen grijpen als dat nodig is
- Handhaving meldplicht scholen starten en stoppen opleidingen
- Procedure voor stoppen van laatste opleiding in mbo met voldoende arbeidsmarktperspectief zodat mogelijk hulp geboden kan worden bij het voortbestaan
- Bekostiging kleine opleidingen aanpassen, bijvoorbeeld financiering oormerken
- Bepalen welke opleidingen van maatschappelijk belang zijn. Criteria opstellen.
- Ruimte maken voor het minderheidsstandpunt van kleine vakopleidingen en branches aan overlegtafels. Of organiseer achterbanraadpleging beter.
- 'Klein' als thema agenderen bij overlegtafels van SBB, MBO Raad en georganiseerd bedrijfsleven
- Zichtbaarheid kleine opleidingen vergroten en daarmee de kans dat studenten er voor kiezen vergroten (LOB, doorlopende leerlijnen, alumni inzetten)
- Organisatie van het onderwijs: meer modulair onderwijs, meer samenwerking tussen onderwijsinstellingen in het aanbod van onderdelen van een opleiding.

Opleidingsaanbod (volgens advies van de Onderwijsraad)

- Zorg voor voldoende zicht op totale opleidingsaanbod en biedt maatwerk aan instellingen waar nodig.
- Periodiek reflecteren op het totale opleidingsaanbod en de afwegingen die daaraan ten grondslag liggen. In dit periodieke gesprek over het opleidingsaanbod kan bekeken worden welke afweging van belangen van arbeidsmarkt, studenten en maatschappij ten grondslag ligt aan het opleidingsaanbod van instellingen, al dan niet in regionale of landelijke samenwerking.
- De reflectie biedt ruimte om het afwegingskader in gezamenlijkheid verder te ontwikkelen. Deze werkwijze biedt het ministerie de mogelijkheid als stelselverantwoordelijke inzichtelijk te maken in hoeverre het totale opleidingsaanbod tegemoet komt aan de belangen van arbeidsmarkt, studenten en maatschappij.

Modulering van het onderwijs

Samen wat kan, apart wat moet

Het streven naar een opleidingsmodel *Samen wat kan & Apart wat moet* (**Savantis**) sluit aan bij de **modulering van het onderwijs** waaraan de meeste mbo- instellingen aandacht besteden. Over het algemeen is het onderwijs nu nog georganiseerd per opleiding en per opleidingsgroep. De aanname is dat door modulering een groter deel van het onderwijs efficiënter georganiseerd kan worden:

- Onderwijsmodulen kunnen verzorgd worden voor studenten van verschillende opleidingen waardoor 'vollere klassen' kunnen worden geformeerd voor een (groter) deel van het onderwijs.
- Als dit wordt gerealiseerd voor de generieke vakken én de sectorbrede kennis- en vaardigheden dan verlaagt dit het aantal 'inefficiënte uren', waarin onderwijs moet worden verzorgd voor een klein aantal studenten. (Zoals bij de kleine, specialistische mbo-opleidingen met een laag aantal inschrijvingen).
- En indien nodig/wenselijk kunnen er afspraken worden gemaakt met andere scholen en/of het georganiseerd bedrijfsleven over de organisatie en uitvoering van de Vakspecifieke en/of specialistische onderwijsonderdelen.

Kortom: in theorie zou de invoering van het opleidingsmodel *Samen wat kan & Apart wat moet* ertoe kunnen leiden dat:

- Een student kan zich bij iedere mbo-instelling inschrijven voor iedere mbo-opleiding.
- Een behoorlijk deel van het onderwijs wordt gevolgd gezamenlijk met studenten van andere opleidingen.
- Het vakspecifieke deel wordt al dan niet uitgevoerd in samenwerking met andere scholen en/of het georganiseerd bedrijfsleven.
- Het kan zijn dat een deel van de opleiding op een andere opleidingslocatie plaatsvindt.

Toepassing model **Samen wat kan, apart wat moet**

Voor de toepassing van het opleidingsmodel *Samen wat kan & Apart wat moet* dienen de volgende stappen gezet te worden:

1. Bepalen welke opleidingen in potentie geschikt zijn en vergeleken moeten worden.
2. De betreffende kwalificaties vergelijken en de overeenkomsten en verschillen in kennis en vaardigheden bepalen (zou kunnen gebeuren door of in samenwerking met SBB).
3. Een modulen structuur maken op basis van de overlap en de verschillen.
4. Bekijken welke modulen wel of niet door de eigen school verzorgd kunnen worden.
5. Oplossing zoeken voor de modulen die niet door de eigen school verzorgd kunnen worden, hiervoor zijn meerdere mogelijkheden, o.a.:
 - a. Uitvoering door een andere school.
 - b. Uitvoering door het leerbedrijf van de student.
 - c. Uitvoering door het (georganiseerd) bedrijfsleven.

In de notitie van Savantis is een voorbeeld uitgewerkt hoe het model zou kunnen werken voor de opleiding parketteur.

Bespreekpunten

Doel: meningsvormende discussie en benoemen actiepunten

Vragen aan de stakeholders?

- Herkent u het probleem in uw branche of bij uw onderwijsinstelling?
- Kunt u zich vinden in de analyse? Heeft u aanvullingen?
- Kunt u zich vinden in de oplossingsrichtingen? Heeft u aanvullingen?
- Wat kunt u vanuit uw positie/organisatie bijdragen aan de oplossing? Of wat is er nodig om bij te dragen aan een oplossing?
- Welke stakeholders hebben naar uw mening de sleutel voor het behoud van kleine opleidingen in het mbo in handen?
- Heeft u belangstelling om voor een pilot van het onderwijsmodel dat ter inspiratie is uitgewerkt?
- Waar ligt de aanvullende kennis of informatiebehoefte?

Vervolg na het bespreken

Opbrengsten bespreking aanbieden

- Het Expertisepunt specialistische vakmanschap wil graag de opbrengsten van de discussies in de gremia van stakeholders verzamelen
- Organiseren van een werkconferentie in september/oktober van 2025 om de opbrengsten te bespreken en aan te bieden aan de minister van OCW, de voorzitter MKB NL, de voorzitter MBO Raad en de directievoorzitter SBB
- Realiseren monitor kleine opleidingen (dashbord op internet)

Betrokken stakeholders

Wie zijn betrokken bij het project?

Bestuurlijke begeleidingsgroep:

- Joke Bos, HMC en voorzitter sectorkamer TGO
- Sandra Termaat, FNV en lid sectorkamer TGO
- Margret Hoekenga-Idema, Vereniging van Schoenherstellers en vice-voorzitter sectorkamer SV

Klankbordgroep:

- Eva Voncken, Bureau Turf
- Gertrud van Erp, VNO NCW/MKB Nederland
- Nina Kuiper, MBO Raad
- Laura Sprengers, SBB

Geïnterviewden rapport Kleine opleiding, groot belang:

V. Vijn, SBB	B. Hermelink, ROC van Twente
R. van Driel, Savantis	M. Hoekenga-Idema, Sectorkamer SV / Vereniging van Schoenherstellers
N. Kuiper, MBO Raad	M. Storck, SBB
G. van Erp, VNO-NCW/MKB Nederland	C. Kussendrager, docent ROC Midden-Nederland
E. Voncken, Bureau Turf	T. van Elk, The Retail Experience
H. Hanssen, Bouw en Infra Vakkrachten	D. Verbakel, Ministerie van LNVN

Betrokken scholen onderwijsmodellen:

Alfa-College	SUMMA Optiek
KW1 College	Zadkine vakschool Schoonhoven
ROC van Amsterdam	ROC van Nijmegen
ROC van Twente	MBO Rijnland
SOMA Bedrijfsopleidingen	ROC Firda
Talland	Vonk
Vista College	RijnIJssel
DHTA, MBO Amersfoort	

Bijlagen

Rapport 'Kleine opleiding, groot belang'

Organisatieadviesbureau Wieling

Diagnose van de situatie van kleine opleidingen in het MBO en oplossingsrichtingen voor het behoud

Notitie 'Samen wat kan, apart wat moet'

Savantis

Uitwerking opleidingsmodel ter inspiratie

Feiten & Cijfers

SBB

Hoe zit het precies?

Kwalificaties met 100 of minder inschrijvingen in het mbo

